

ISSN 1817-3772

ЕКОНОМІЧНИЙ ВІСНИК ДОНБАСУ

науковий журнал

2006

№ 2–3 (4–5)

Зміст

НАУКОВІ СТАТТІ

Соціально-економічні проблеми Донбасу

1. Кабанов А.И., Драчук Ю.З., Харченко В.Д., Кочешкова И.Н. О прогнозе развития угольного производства в среднесрочной перспективе	4
2. Амоша А.И., Зубанов В.А., Ляшенко В.И., Марченко В.Н. Конкурентная политика на российском рынке труб большого диаметра и ее последствия для украинских производителей-экспортеров	14
3. Гордиенко М.В. Проблемы кластера угольного машиностроения Донбасса	36
4. Зінченко В.О. Іноземне інвестування як важливий фактор розвитку Луганщини	42
5. Череватский Д.Ю., Рыбалко В.В., Чейлях Д.Д. Особенности приватизации угольных шахт Донбасса	47

Макроекономіка

6. Зулеев И.П. Институциональный подход к проблеме соотношения бизнеса и власти	55
7. Воронін С.М., Кононенко Г.М., Теряник О.А. Процеси трансформаційної економіки України як фактор розвитку	63
8. Пешко А.В. Стан та інвестиційна привабливість галузі тваринництва в Україні	71
9. Ткаченко В.А. Ефективність соціально значимих стратегічних рішень у складних соціально-економічних системах	77
10. Мішковець Н.М., Ядранський Д.М. Управління соціально-економічними системами – необхідна умова стабільного розвитку	87

Фінанси

11. Величко О.В., Якуніна О.В. Проблеми збалансованості державного бюджету та економічного зростання в Україні	94
12. Заїка І.П. Проблеми підтримки фінансової надійності страхової компанії	104

Мікроекономіка

13. Семенов Г.А., Семенов А.Г. Особенности составления бизнес-плана организации, работающей по франчайзинговой схеме	110
14. Цыганкова С.А., Полковникова И.В. Некоторые аспекты применения информационных технологий в туристическом бизнесе	122
15. Шпак И.А. Анализ кластерных моделей с точки зрения теории трансакционных издержек	129

• НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

1. Асаул А.Н. Стратегии развития Санкт-Петербурга в инвестиционной сфере	138
2. Павлов К.В. Этноэкономика как научное направление	145
3. Матророва Л.М., Семенов М.А. Менеджмент системи дистанційного навчання	155

ПРОБЛЕМИ ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

На початку ХХІ сторіччя в Україні відбувається процес поступового становлення страхового ринку. Страховий ринок це особлива форма економічних відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист і формується попит та пропозиція на нього. Такі умови потребують не тільки зростання вимог до фінансової надійності страхової компанії, але й її підтримка. А для виявлення можливостей підтримки фінансової надійності необхідно знати головні фактори, які здійснюють вплив на рейтинг страхової компанії.

Проблема "надійності" страхової компанії була висвітлена у трудах таких українських вчених, як М.М. Александрова, В.Д. Базилевич, Л.А. Орланюк-Малицька, С.С. Осадець, А.А. Ретинський, В.А. Сухов, Р.В. Сушко, А.С. Ширинян. Але в Україні майже немає досліджень, спеціально присвячених проблемам фінансової надійності страхової компанії, а, особливо, можливостям її підтримки, тобто забезпечення надійності в довгостроковому періоді.

Специфіка страхової діяльності, яка характеризується "оплатою наперед", потребує певних гарантій щодо здатності страховиків відповідати за своїми зобов'язаннями перед страхувальниками, тобто бути достатньо надійними.

"Фінансова надійність страховика – це спроможність страховика виконати страхові зобов'язання, прийняті за договорами страхування та перестрахування у випадку виникнення несприятливих чинників" [4, с.521]. Згідно визначення, стійка фінансова

надійність страхової діяльності забезпечує платоспроможність страховика при виконанні усіх зобов'язань перед страхувальниками за будь-яких несприятливих умов. Тому при оцінці фінансової надійності стан платоспроможності страховика є основним критерієм.

Платоспроможність означає можливість, здатність страховика відповідати за своїми зобов'язаннями. Законом України про страхування визначено умови, які забезпечують відповідний рівень платоспроможності страхової компанії [5]. Тому при оцінці фінансової надійності страховика застосовуються наступні показники:

- наявність сплаченого статутного фонду;
- наявність гарантійного фонду;
- створення страхових резервів, достатніх для майбутніх страхових виплат;
- перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності.

Всі ці показники характеризують обсяг платоспроможності і, таким чином, є кількісними. Але вони не дають інформацію про можливість підтримки стаю страховика, тобто не характеризують якість досягнутих результатів його діяльності.

Можливість підтримки платоспроможності і фінансової надійності страхової компанії в цілому, на нашу думку, залежить від:

- обґрунтованої тарифної політики, яка повинна забезпечити еквівалентність інте-

ресів страхувальника й страховика, та обирається за конкретним ризиком;

- збалансованості страхового портфеля, яка забезпечує врівноваженість обсягу відповідальності за ризиками одного виду ризиками інших видів страхування;

- оптимального та ефективного розміщення страхових резервів, яке повинно забезпечувати умови безперебійних виплат страхових відшкодувань та страхового забезпечення.

В підтвердження зазначеного вище, розглянемо основні кількісні критерії та встановимо їх взаємозв'язок з якісними, а також з'ясуємо показники, які характеризують фінансову надійність страхової компанії.

Враховуючи особливості страхової діяльності, першим кількісним критерієм фінансової надійності страхової компанії має бути розмір власних коштів, який складається з суми статутного, гарантованого, резервного фондів.

Існують законодавчі вимоги до власних коштів страховика, в особливості до статутного фонду. Основними вимогами до створення страхових компаній в Україні є наявність мінімального розміру статутного фонду – 1 млн. євро для страховика, який займається ризиковими видами страхування та 1,5 млн. євро – для страховика, який займається страхуванням життя. За даними Ліги страхових організацій України (ЛСОУ) [6] на 1 січня 2005 року у державі працює 383 страхових компанії, статутний фонд яких складає 760 млн. євро, але вимоги до розміру сплаченого статутного фонду виконують тільки половина з них. На думку Олександра Філонюка [6], президента ЛСОУ, очікується вихід з ринку з цієї причини понад 100 страховиків. Причинами цієї ситуації є низька рента-

бельність страхового бізнесу [7], яка не сприяє бажанню потенційних інвесторів вкладати в страхову компанію гроші, та незрозуміність ринку цінних паперів як інструмента інвестування фінансових ресурсів. Тому сьогодні більшість страхових компаній шукають шляхів об'єднання, злиття з іншими суб'єктами страхового ринку, залучення нових акціонерів не тільки.

Є практика успішного об'єднання страхових компаній та банків. Однією з цілей створення цих альянсів, окрім оптимізації бізнесу та можливості отримання нових прибутків, є підвищення рівня фінансової надійності страховиків. Перший такий досвід реалізувався на страховому ринку України у 2001 році зі створенням фінансової групи "ТАС", до складу якої увійшли: два банки ("АКБ "ТАС-Комерцбанк" і ЗАК "ТАС-Інвестбанк"), три страхові компанії (ЗАТ "Страхова група "ТАС", ЗАТ "Страхова компанія "ТАС" та ЗАТ "Міжнародна страхова компанія") [8]. На сьогоднішній день "Страхова група "ТАС" входить в десятку кращих страхових компаній України.

Процес об'єднання призведе до не тільки зменшення кількості страховиків, а й зниження конкуренції на страховому ринку і, можливо, його монополізації. Тому деякі економісти [9] пропонують замінити фіксовані розміри мінімальних статутних фондів на динамічні розміри пропорційно кількості договорів, які залежатимуть від виду діяльності, ступеня ризику.

Крім статутного фонду, страховик у ході діяльності повинен формувати гарантійний фонд і вільні резерви. Ці вільні від зобов'язань власні кошти резервуються з метою додаткового забезпечення фінансової надійності страхової компанії, і залежать від результатів діяльності страховика на фінансовому ринку. За даними ЛСОУ [6]

на 1 січня 2005 року страхові компанії України сформували вільні від зобов'язань власні кошти у розмірі 877 млн. євро, що складає близько 54% власних коштів. Але недостатність розміру статутного фонду страховика і особливо відсутність динаміки в його зростанні не можна ліквідувати навіть значними резервами.

Таким чином, основним критерієм, який кількісно характеризує фінансову надійність страхової компанії є розмір власних коштів. Можливість його підтримки залежить від законодавчих вимог щодо платоспроможності, видів та результативності страхової та іншої діяльності страховика.

Другим, на нашу думку, кількісним критерієм, від якого залежить фінансова надійність страхової компанії є розмір страхових резервів, адекватних сумі взятих страховиком зобов'язань. Міжнародний досвід розрахунку розміру страхових резервів показує, що вони формуються за рахунок страхових премій з урахуванням наявності у страховому портфелі страховика видів страхування та терміну дії договору страхування. Для їх формування застосовується Методика, яка розроблена Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг. За даними ЛСОУ [6] на 1 січня 2005 року страховими компаніями України створено 1201 млн. євро страхових резервів, що більш ніж в 2 рази порівняно з попереднім періодом. Це пов'язано зі збільшенням обсягу страхових премій за ризиковими видами страхування, на 1014,3 млн. євро. Аналогічні тенденції у зростанні страхових премій спостерігаються зі страхування життя, але його обсяги значно менші (у 2004 році – 23,7 млн. євро, що на 12,8 млн. євро більше ніж попередній період). Таким чином, на одного громадянина України припадає 49 євро страхових премій, що значно

нижче у порівнянні зі странами з розвинутим страховим бізнесом (близько 440 євро на одного громадянина).

Достатність обсягу страхових премій, які сплачуються страхувальниками, значною мірою залежать від обгрунтованої та виваженої тарифної політики, яка передбачає урахування страховою компанією збитковості страхової суми. Майже кожна велика страхова компанія має у своєму штаті провідних фахівців-фінансистів і актуаріїв для проведення розрахунків тарифу на основі теорії ймовірності, математичного аналізу, соціологічних досліджень. Але через брак потрібної інформації розрахунок об'єктивного виміру тарифної ставки не завжди можливий, в тому, слабкість молодих приватних українських страховиків порівняно із західними компаніями зрозуміла. Цей факт поглиблює проблему забезпечення раціональної тарифної політики і зазначений критерій може стати значним чинником погіршення фінансової надійності страхової компанії.

Акумуляовані у страхові резерви премії на деякий час залишаються у володінні, користуванні і розпорядженні страховика. Вони можуть використовуватися страховиком як інвестиційні ресурси для одержання додаткового доходу з метою зниження витрат на ведення страхової справи, підвищення конкурентоздатності та надійності страховика. Активи страховика, сформовані за рахунок страхових резервів, є гарантією виконання його зобов'язань. Такі вимоги дають змогу забезпечити своєчасні і в повному обсязі страхові виплати. Крім того, при розміщенні тимчасово вільних коштів страхових резервів необхідно враховувати характер розподілу ризику; термін страхування; обсяг акумуляованих коштів; необхідність у інвести-

ційному доході. Напрямки інвестування коштів страхових резервів регламентуються законодавством [5].

Висока вартість об'єктів, які можуть бути прийняті на страхування, коливання результатів діяльності страхової компанії, незбалансованість його страхового портфеля можуть негативно вплинути на достатність страхових резервів і фінансову надійність страховика в цілому. Тому важливим інструментом підтримки фінансової надійності є перестраховання. Але приймаючи на себе крупний ризик страховик передає його частку перестраховику і продовжує нести відповідальність перед страховальником у повному обсязі. Таким чином, щоб забезпечити фінансову надійність страховик повинен правильно визначити розмір власного утримання зобов'язання. Якщо обсяг відповідальності за одним ризиком значно перевищує 10% сплаченого статутного фонду, то в разі настання страхового випадку у страховика може бути недостатньо коштів для покриття збитків страховальників.

Операції по перестрахованню дають можливість страховій компанії диверсифікувати діяльність і виключити із страхового портфеля страховика великі одиночні ризики, збитки від яких за своїм розміром не співставні із загальним розміром власних коштів. Ця діяльність забезпечує обмеження відповідальності за ризиками. За даними ЛСООУ за 2004 рік [6] обсяг ризиків, які передано у перестраховання, склав 1443,0 млн. євро., що на 78% більше, ніж у 2003 році. Більша частина перестраховиків-нерезидентів розташовані в Росії, Латвії, Німеччині, Франції.

Таким чином, розмір страхових резервів, створений для забезпечення майбутніх виплат, є другим важливим

кількісним критерієм підтримки фінансової надійності страхової компанії. А виконання цього критерію залежить обґрунтованості тарифної політики, напрямків розміщення та дохідності страхових резервів, обсягів операцій із перестраховання.

Третім важливим критерієм, який кількісно визначається Законом України "Про страхування" це запас платоспроможності страхової компанії. Згідно Закону страховики повинні підтримувати належний рівень фактичного запасу платоспроможності, або нетто-активів. Розмір фактичного запасу платоспроможності залежить від вартості майна, в якому розміщені резерви страховика та суми зобов'язань, які ним забезпечуються. Для забезпечення відповідного рівня платоспроможності за вимогами законодавства фактичний запас платоспроможності повинен перевищувати його нормативний запас на будь-яку дату.

Нормативний запас платоспроможності страхової компанії розраховується для ризикових видів страхування, враховуючи суму страхових премій або суму страхових виплат за попередній період; для страхування життя – розмір резерву довгострокових зобов'язань.

Таким чином, запас платоспроможності як кількісний критерій фінансової надійності страховика залежить від обсягів страхових резервів та напрямків їх розміщення, обсягу взятих страховиком зобов'язань, страхових премій та страхових виплат.

Дослідження показало, що всі розглянуті критерії взаємопов'язані один з одним, наприклад, кількісний критерій – розмір страхових резервів залежить від якісного – обґрунтованості тарифної політики; запас платоспроможності залежить від розміщення страхових резервів тощо.

Всі розглянуті кількісні критерії визначаються Законом України "Про страхування" і цілком залежать від зовнішнього середовища. А якісні критерії визначають результативність діяльності страхової компанії і напрями підтримки її фінансової надійності.

Кожний критерій має сукупність показників, які його характеризують. Наприклад, обґрунтованість тарифної політики характеризують склад і структура тарифу, тарифна ставка визначається на основі показника збитковості суми, від страхового тарифу залежить розмір страхових резервів, необхідних для майбутніх виплат, ставка страхового тарифу визначається з урахуванням охопата страхового поля. Таку залежність можна прослідити при дослідженні показників по іншим критеріям.

Для підтримки фінансової надійності страхової компанії значення кожного показника має або наближатися до оптимального, або напрямок цього наближення. Наприклад, рівень виплат страхового відшкодування повинен наближатися до 100%, дохідність операцій з розміщення страхових резервів – чим більша, тим краще.

Таким чином, всі складові можливо об'єднати в модель критеріїв підтримки фінансової надійності страхової компанії, яка дозволить оперативно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі (рис.1).

В майбутньому дослідження проблем

підтримки фінансової надійності страхової компанії передбачається продовжити в напрямку виявлення факторів, якими можливо управляти в ринкових умовах господарювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. **Базилевич В.Д.**, Базилевич К.С. Страхова справа. – К.: Знання, КОО, 2003. – 250с.
2. **Орланюк-Малицкая Л.А.** Платежеспособность страховых компаний. – М.: Анкил, 1994. – 152 с.
3. **Сухов В.А.** Государственное регулирование финансовой устойчивости страховщиков. – М.: Анкил, 1995. – 112 с.
4. **Страховання** / Керівник авт. Колективу і наук. Ред. С.С.Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
5. **Закон** України "Про внесення змін до Закону України "Про страхування" / Урядовий кур'єр. – 2001. – 7 листопада.
6. **Інформаційний ресурс** Інтернету: www.uainsur.com.
7. **Фурман В.М.** Страховий ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх розв'язання. // *Фінанси України*, 2004. – №12. – С.131–140.
8. **Ткаченко Н.В.** Об'єднання банків і страхових компаній. // *Актуальні проблеми економіки*, 2004. – №2 (32). – С. 105–111.
9. **Ширинян А.С.**, Ширинян Л.В. Про мінімальний статутний фонд невеликих страхових компаній. // *Фінанси України*, 2004. – №11. – С.134–140.
10. **Александрова М.М.** Страхування – К.: ЦУЛ, 2002. – 208 с.

<i>Вид критерію</i>	<i>Найменування критерію</i>	<i>Показники</i>	<i>Норматив або вектор оптимізації</i>
<i>КЛІЯКІСНІ</i>	розмір власних коштів	обсяг сплаченого статутного капіталу обсяг гарантійного фонду	відповідає вимогам щодо платоспроможності чим більше, тим краще
	розмір страхових резервів	обсяг вільних резервів та нерозподіленого прибутку обсяг та структура технічних резервів або обсяг та структура резервів зі страхування життя	відповідно своїм зобов'язанням, але по одному об'єкту не більше 10% сплаченого статутного капіталу та сформованих резервів
	запас платоспроможності	фактичний запас платоспроможності нормативний запас платоспроможності коefficient запасу платоспроможності	перевищує нормативний запас платоспроможності залежить від обсягу діяльності понад 1
<i>ЯКІСНІ</i>	обґрунтованість тарифної політики	склад і структура тарифної ставки показники збитковості суми розмір страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат	залежить від обсягу ризику чим нижче, тим краще відповідно своїм зобов'язанням
	збалансованість страхового портфеля	охват страхового поля	чим більше, тим краще
		обсяг і структура страхових премій	чим більше, тим краще
		рентабельність та прибутковість страхових операцій	чим більше, тим краще
	розміщення страхових резервів	обсяг операцій з перестрахування	чим більше, тим краще
обсяг власного утримання перестраховальника		залежить від платоспроможності	
напрями розміщення страхових резервів		відповідно своїм зобов'язанням	
розміщення страхових резервів	термін розміщення страхових резервів	згідно з вимогами до розміщення	
	дохідність операцій з розміщення страхових резервів	чим більше, тим краще	
	рівень виплат страхового відшкодування	чим більше, тим краще	
		близько 100%	

Рис. 1. Критерії підтримки фінансової надійності страхової компанії